

“TÜRK FINDIĞI” MARKASINI YARATABİLME GEREKLİLİĞİ

*(EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLİ FINDIK ÇEŞİTLERİNİN
GENETİK TANIMLANMASI, COĞRAFİK İŞARETLERİNİN VE
KALİTE ÖZELİKLERİNİN PARAMETRELER YÖNÜNDEN
TANIMLANMASI PROJESİ)*

ORDU TİCARET BORSASI

ORDU/2013

“TÜRK FINDIĞI” MARKASINI YARATABİLME GEREKLİLİĞİ

(EKONOMİK AÇIDAN DEĞERLİ FINDIK ÇEŞİTLERİNİN GENETİK TANIMLANMASI, COĞRAFİK İŞARETLERİNİN VE KALİTE ÖZELİKLERİNİN PARAMETRELER YÖNÜNDEN TANIMLANMASI PROJESİ)

Fındık iktisadi manada istihsal edilip de ticari bir meta haline geldiğinden beri hep sorunlarıyla anıldı. Sorunlarıyla anılmış olsa da, sert tartışmaların gölgesinde kalsa da, kimi zaman hazineye yük olarak algılanmış olsa da “*milli ürün*” olma özelliğini hep muhafaza etmiştir.

Fındığın milli ürün olarak anılmasındaki esas saik; bir coğrafik bölgenin ana geçim kalemi olması ve tarım ürünleri arasında hiç bir ithal girdi kullanılmadan en fazla ihracat girdisi sağlıyor olmasıdır. Bunun yanında, Karadeniz Bölgesinin yağış rejimine karşı sığ toprak tabakasını erozyon ve sellenmeye karşı tutan-koruyan bir bitki olması hasebiyle “*vatan toprağı kutsaldır, kaderine terk edilemez*” vecizine uygun olarak vatan toprağını korumaktadır.

Fındık tarımı Karadeniz Bölgesi’nde sıfır rakımdan bin rakıma kadar oldukça geniş ve dağınık bir alanda yapılmaktadır.2013 yılı verilerine göre Türkiye’de 692.020 hektar alanda fındık üretilmektedir. İşte bu kadar büyük ve dağınık bir alanda ve o alanların en ücra köşesinde, tek başına kalmış hanelerde, birer sınır karakolu gibi, vatan toprağının birer parçası olan fındık bahçelerini bekleyen Karadeniz insanının bu çabası “*milli çaba*” ürettiği ürün de “*milli ürün*” vasfında değerlendirilmelidir.

Karadeniz insanı için fındık sadece geçim haddini idame ettiren bir emtia değil, türkülerine feyiz olmuş, yaşamına anlam katan, folkloruna şekil vermiş-konu olmuş bir gerçekliktir.

Tüm bu demografik ve sosyolojik olguların yanında ekonomik göstergeleri itibariyle de fındık, ülkemizin üstünlüğe sahip olduğu tarım kökenli sanayi ürünüdür. Dünya fındık üretiminin %70-75’ini ve Dünya fındık ticaretinin %70’ini elinde bulunduran Türkiye, ne yazık ki bu üstünlüğünü bilimsel esaslara oturtabilmiş değildir.

Yıllar itibariyle iller bazında Türkiye'nin fındık üretim alanları ve değişimini gösterir tablo;

İLLER	2008 HEKTAR	2009 HEKTAR	2010 HEKTAR	2011 HEKTAR	2012 HEKTAR	2013 HEKTAR
ORDU	212.566	226.930	226.930	226.930	226.930	227.121
GİRESUN	101.350	117.800	117.729	117.729	117.729	117.729
TRABZON	59.964	59.036	59.000	62.809	64.283	64.544
RİZE	2.500	3.556	3.558	3.558	3.558	3.558
ARTVİN	13.421	12.124	8.656	10.584	10.751	8.065
SAMSUN	90.290	97.347	88.341	88.341	88.344	89.371
GÜMÜŞHANE	**	**	**	817	822	762
KASTAMONU	7.545	6.651	7.491	7.481	7.169	7.177
DÜZCE	62.696	58.878	62.696	62.696	62.696	62.706
SAKARYA	68.510	71.771	69.171	69.193	68.313	71.468
ZONGULDAK	23.428	22.039	23.418	23.418	23.418	23.409
SINOP	1.859	1.855	1.855	1.730	1.665	1.676
BARTIN	3.807	2.395	3.908	3.908	6.000	6.000
KOCAELİ	8.337	8.479	8.434	8.434	8.434	8.434
TOPLAM	656.273	688.861	681.187	687.628	690.112	692.020

Kaynak: Rekolte Tespit Tutanakları

FAO verilerine göre Dünya kabuklu fındık üretim miktarını gösteren tablo;

ÜLKELER	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
TÜRKİYE	350.000	530.000	661.000	530.000	800.791	500.000	600.000	430.000
İTALYA	143.356	87.879	142.109	128.231	111.841	106.600	90.270	128.940
AZERBAYCAN	5.491	27.986	24.625	27.462	27.745	30.430	29.454	32.922
GÜRCİSTAN	8.327	16.393	23.500	21.200	18.700	21.800	28.800	31.100
ABD	34.019	25.038	37.195	33.568	29.030	42.638	25.401	34.927
İSPANYA	26.919	23.027	24.810	16.134	24.330	10.500	15.100	17.579
DİĞERLERİ	47.409	48.921	51.526	58.705	57.452	64.198	66.707	67.525
TOPLAM	615.521	759.244	964.765	815.300	1.069.889	776.166	855.732	742.993

Kaynak: FAO

Türkiye, ürettiği fındığın tamamını satabilen bir ülke konumundadır. Bunun yanında fındık ve mamullerine iç pazarda ciddi ve artan trendli bir talep söz konusudur. Geçmiş yıllarda 40- 50 bin ton/iç miktarında iç pazar tüketimi söz konusuyken bu gün 100-110 bin ton/iç miktarı kolaylıkla sarf edilebilmektedir. Fındık, kıymetli bir ihraç ürünü olmasının yanında iç pazarda da aranan-talep edilen bir ürün haline gelmiştir.

Sezonlar itibariyle Türkiye'nin fındık ihracat miktarını ve Dolar cinsinden gelirini gösteren tablo;

SEZON	MİKTAR (TON/iç)	TUTAR \$
2006-2007	248.664	1.262.427.049
2007-2008	207.287	1.589.547.748
2008-2009	244.628	1.178.101.490
2009-2010	213.142	1.343.910.079
2010-2011	281.331	1.783.567.587
2011-2012	229.628	1.819.725.808
2012-2013	301.193	1.750.439.804

Kaynak: Karadeniz Fındık İhracatçıları Birliği

Fındık, likidite özelliği yüksek bir ürün olarak dikkat çekmektedir. Yılın hangi zamanı ve günün hangi saati olursa olsun, en küçük partilerden en büyük partilere kadar her an alıcı bulabilen ve hemen paraya çevrilebilen bir üründür. Likiditesi bu kadar yüksek başka bir ürün bulunmadığı gibi bu gün kıymetli madenlerden sayılan altın bile bu özelliğe sahip değildir. Likidite özelliği bakımından “*fındık, altından daha likit bir emtiadır*” denilse hiç de mübalağa edilmiş olunmaz.

Ekolojik, sosyolojik ve ekonomik anlamda bu kadar önemli olan ve her yönüyle üstünlüğe sahip olduğumuz bu ürüne dair bilimsel çalışmalar ne yazık ki istenilen seviyede değildir. Bu gün “*Türk Fındığı*” şeklinde bir marka tescili yoktur. “*Türk Fındığı*” şeklinde tescil yapılamamış olmasının “*teknik*” ve “*yapısal*” sebepleri vardır. Yapısal sebebi; yasal mevzuatların uygun olmaması olarak zikredilebilir. Bu sorunu aşacak olan “*Geleneksel Gıda Yasası*” ile diğer ana ve ikincil mevzuatlar bir an önce gündeme gelmeli ve yürürlüğe girmelidir. Teknik sebepler ise; konuyla ilgili bilimsel verileri ortaya koyacak kurumların çalıştırılmıyor olmasıdır. Çok çarpıcı bir örnek olması hasebiyle halen uygulanmakta olan ve bizleri rencide eden bir konuyu burada zikretmek yararlı olacaktır. Türk Havayolları Dış Hat uçuşlarında Fındık Tanıtım Grubunun finansörlüğünde, paketlenmiş

olarak fındık ikramı yapılmaktadır. İçinde Türk Fındığı bulunan bu paketlerin üzerinde bulunan ve fındığın bilimsel değerlerini gösteren tablo ne yazık ki Amerikan fındığına aittir. Bu gün Türk Fındığına dair bilimsel verileri toplu halde alabileceğimiz bir veri tabanı mevcut değildir.(TUBİTAK, içinde fındığın da bulunduğu ürün yelpazeleri için bu türden verilerin yer alacağı bir veri tabanı hazırlamaktadır ancak hâlihazırda bir veri tabanı mevcut değildir.) Ortada bir veri tabanı olmayınca, Amerikan fındığına ait bilimsel göstergeleri ihtiva eden tabloların Türk Fındığına yakıştırılması gibi kabul edilemez bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Yine fındığın gen hartasının çıkartılması noktasında gözlerin, Amerika'daki Oregon Üniversitesi'nce sürdürülmekte olan çalışma sonuçlarına çevrilmiş olması da üzüntü vericidir. TUBİTAK başta olmak üzere, fındıkla ilgili diğer bilimsel kurumlar, kuruluşlar, üniversiteler Türk Fındığının “gen haritasının” çıkartılması ve tüm bilimsel özelliklerinin ortaya konulması, ortaya çıkan bu verileri bir veri tabanında kullanıma hazır hale getirmesi noktasında desteklenerek işlevsel hale getirilmelidir.

Türk Fındığının bilinen 18 çeşidi vardır ve çeşitler bazında, Türk Patent Enstitüsünden coğrafik işaret alınabilmesi mümkünken, an itibariyle hiçbir çeşit için coğrafik işaret tescili yapılabilmemiş değildir. Bunun en temel sebebi de çeşitlere dair coğrafik işaretin alınabilmesi için gerekli olan ispatlayıcı bilimsel donelerin ortaya konulamamasıdır. Fındık çeşitleri için coğrafik işaret çalışması yapılmış bir netice alınmış değildir.

Türk Fındığının tüm çeşitlerinin gen haritasını çıkarmak başta olmak üzere diğer tüm bilimsel özelliklerinin analizinin yapılmasının mümkün olduğu bilinmektedir. Bunun yanında gen haritası çıkartacak bilgi, ekipman ve proje kültürüne sahip olmamıza rağmen bu zamana kadar bu alanda nerdeyse hiç yol alınmamış olması ve Türk Fındığının kalitesinin ekseriyetle morfolojik özelliklerden hareketle dillendiriliyor olması da şaşırtıcı bir durumdur. Bu gün, dünyanın gelişmiş ekonomilerinde, üretilen ürünlerin tüm özellikleri bilimsel metotlarla tespit edilmiş ve bir veri tabanında muhafaza edilmekte(özellikle Fransa, İngiltere ve Amerika'da), bu sayede de ürünlerin takibi yapılabilmektedir. Bu gün geldiğimiz noktada

kesin olan bir şey varsa; Türk fıncığı hakkında elde bulunan ve bilinenlerin büyük çoğunluğu bilimsel temele dayanmamakta ve ne yazık ki çoğu da “doğru bilinen yanlışlar” durumundadır.

Türk Fıncığı hakkında kullanıma hazır, hemen ulaşılabilir bilimsel veri tabanı yoktur. Var olanlar ya da var olduğu sanılanlar, münferit, lokal ve dağınıktır. Var olan verilerin derlenmesi, bilimsel esaslara göre bir veri tabanında toplanması ve kullanıma hazır hale getirilmesi elbette imkânsız bir iş değildir. Bu noktada bir parça tembellik edildiği de kabul edilmesi gereken bir gerçektir.

İşin en can alıcı yanı, bir veri tabanını oluşturulmasını zorlu hale getirecek projeler gündeme gelmemiştir. Fıncıkla ilgili bir veri tabanı oluşturmak fantastik olarak algılanmıştır. Fıncık ekseriyetle “fiyat” eksenli sorunlarıyla gündeme gelmiş, ortaya konulan projeler bilimsel esaslı değil, ekonomik ya da siyasal tercihler yönünde şekillenmiştir. Sorun fiyat olunca “devlet desteklesin” yaklaşımı bir proje oluvermiş ve devlet desteğinin sağlanmasıyla da projeler amacına ulaşmış sayılmıştır.

Bu gün bu alışkanlığı ters yüz etmenin ve Türk Fıncığına bir kimlik kazandırmanın zamanıdır!

Bu kimlik kazandırma süreci elbette fıncığın kimliğini açığa çıkarmakla başlayacaktır. Türk fıncığının kimliğini açığa çıkarmak demek; TÜBİTAK başta olmak üzere, ilgili bilimsel kurumların “Türk Fıncığının Gen Haritası” nı ortaya koymaları, çeşitlerin bilimsel analizlerinin yapılması ve bir skalayla takip edilerek, en uygun çeşidin hangi ortamda olabileceğinin tesit edilmesi demektir. Tüm bu çalışmaların bir veri tabanında toplanması da en büyük ihtiyaçtır.

Fıncık mili ve stratejik bir ürünse şayet ve bu ülkeye iktisadi manada hatırı sayılır bir girdi sağlıyorsa, bunun yanında en büyük servetimiz olan topraklarımızı koruyor-kolluyorsa ona

gerçek manada sahip çıkıp, kimlik kazandırıp, ilk etapta bölgesel çapta ve nihai noktada da evrensel çapta tescilini yaptırmanın zamanı gelmiş demektir.

Ordu Ticaret Borsası olarak, Türkiye’de en çok fındık üretilen merkezde, kotasyonunda fındık bulunan Ticaret Borsaları arasında fındık işlem hacmi büyüklüğü bakımından ilk sıradan yer alan borsa olmamız hasebiyle fındığın çeşitler bazında coğrafik işaretinin alınması ve nihai aşamada Türk Fındığı marka tescilinin yapılması vizyonunu ortaya koymayı tarihsel bir görev olarak görmekteyiz.

Bu vizyonla, TÜBİTAK MAM bünyesindeki Gıda Enstitüsü ve Gen Enstitüsü ile işbirliği yaparak “*Ekonomik Açıdan Değerli Fındık Çeşitlerinin Genetik Tanımlanması, Coğrafik İşaretlerinin Ve Kalite Özelliklerinin Parametreler Yönünden Tanımlanması Projesi*” adı altında bir proje ortaya koyarak, ilk adımı atma mutabakatına varılmıştır. Bu projenin teknik ve mali yönü TÜBİTAK tarafından hazırlanıp ortaya konulacaktır.

Bu projenin hayata geçmesi ve uygulanması neticesinde, fındık sektörü için hedeflenmiş olan olumlu çıktılar da şöyle olacaktır;

- 1- Bilimsel esaslara dayalı veriler elde edileceğinden, en kaliteli çeşidin hangi bölgede ve hangi şartlarda yetiştirileceği bilinecektir. Geleneksel kalıplara göre üretim yapma kültürünü tasfiye edecek argümanlar elde edilmiş olunacaktır. Bu manada kaliteli üretim yapma bilincinin oluşmasında önemli bir katkı sağlanacaktır. Kaliteli üretim yapma saiki verimliliğe de yansımaya olacaktır. Kaliteli ve verimli üretim yapma kültürü gelişecektir.
- 2- İyi kaliteye ve yüksek verimliliğe sahip üretim elbette ürünün fiyatına da olumlu manada yansımaya olacaktır. Kaliteli ürün her zaman değerini bulacaktır. Bu gün fındıkta “*ürettiğinin tamamını satabilen ülke*” konumunda olmamız hasebiyle kaliteye bağlı yüksek verimlilik, iyi gelir elde etme manasına da gelecektir. Fındık fiyatını olumlu yönde etkileyecek faktörlerden birinin de; bilimsel esaslara dayanan “*iyi*”

kaliteli yüksek verim” olması fındıkta devlet desteğine ihtiyaç duyulmamasını sağlayacaktır. İşte bu beklentimiz, fındık hakkındaki *“hazineye yük*” imajını da ortadan kaldıracak, fındık ürünü devlet desteğine bağımlı olmaktan kurtulacak ve milli ürün olma özelliği daha da pekişmiş olacaktır. Hiç bir ithal girdi olmadan en yüksek ihracat girdisini sağlayan tarımsal ürün olmasının yanında devlet desteğine ihtiyaç duymayan, hazineye yük olmayan ürün olma özelliğine de kavuşacaktır. Bütçe açıklarını artıran kalemlerden biri olan tarımsal destekler içinde fındığa verilen desteğin ortadan kalkmasıyla, bir anlamda *“kara deliğin*” kapanması noktasında da bir adım atılmış olunacaktır.

Klasik destekleme modeli olan *“Taban Fiyat Garantili Destekleme Alımı*” dönemindeki desteklemelerden dolayı hazinenin *“zarar*” hanesine yazılan desteklemeleri hesaba katmazsak sadece 2009-2013 dönemine ait *“Alan Bazlı Destek*” ödemelerine dair tablo aşağıdaki gibidir.

Yeni Fındık Stratejisi'nin hayata geçtiği 2009 yılından bu zamana kadar Hazine tarafından yapılan Alan Bazlı Destek Ödemeleri toplamıyla, yıllar itibariyle desteklemeden yararlanan üretici sayısı ve desteklenen alanları gösterir tablo;

YILLAR	ÜRETİCİ SAYISI	DESTEKLENEN ALAN(ha)	DESTEK TUTARI (TL)
2009	295.575	432.846	649.269.000
2010	339.492	471.781	707.767.000
2011	354.590	471.282	708.265.000
2012	354.093	473.990	710.985.000
TOPLAM			2.776.286.000

Kaynak:Gıda Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı

Görüldüğü üzere, 2009-2012 Aralığında fındık için aktarılan Alan Bazlı Destek Ödemesi tutarı toplamda 2.776.286.000.-TL'dir. Devlet desteğinin bu şekilde devam etmesi bu rakamın gelecek yıllarda daha da şişeceğinin göstergesidir. Oysa ön görmüş olduğumuz biçimiyle

ortaya konulan projeye finansal destek sağlanmış olunursa hazine için ciddi bir yük de ortadan kalkmış olacaktır.

- 3- Kaliteye bağlı verimlilik prensibiyle iyi gelir elde ediliyor olması, ekolojik şartlara bağlı olarak en uygun çeşidin belirlenmiş olması ve o çeşitlere ait coğrafik işaretin tescillenmiş olması fındık üretimine bambaşka bir imaj kazandırmış olacaktır. Bu yeni imaj *"kazan-kazan"* prensibi üzerine kurgulanmış olacağından, üreticiler için *"doğdukları yerde doyma"* imkânı ortaya çıkmış olacaktır. İşte bu imkân sayesinde göç engellenebilecek, zaman içinde tersine göç yaşanabilecektir.
- 4- Kaliteli ve yüksek verimli üretim, ürettiğinin tamamını satabilen ülke modeli içerisinde üreticisi başta olmak üzere, nihai noktada ihracatçısına kadar, gelirin artması ve bu artışın sürdürülebilir olması manasına gelecektir. Gelir katlanarak artacaktır.
- 5- Uzun yıllardır, fındık hep sorunlarıyla gündeme gelmiştir. Sorunlara çözüm bulma noktasında çoğunlukla siyasi davranılmış ve popülist politikalar tercih edilmiştir. Yukarıda ayrıntılı biçimde bahsettiğimiz üzere fındığın sorunlarından çok avantajları bulunmaktadır. İşte bu projenin(*Ekonomik Açıdan Değerli Fındık Çeşitlerinin Genetik Tanımlanması, Coğrafik İşaretlerinin Ve Kalite Özelliklerinin Parametreler Yönünden Tanımlanması Projesi*) hayata geçmesi ve başarılı olmasıyla fındık sektörünün tarihinde de yeni bir sayfa açılmış olunacaktır. Bu yeni sayfa *"fındığın sorunlarını değil avantajlarını konuşma zamanı"* şeklinde olacaktır.
- 6- Bir sektörle alakalı olarak *"sorunlar"* başlığı altında ilk ve tek madde *"fiyat-ücret"* oluyorsa, o sektörde inovatif adımların atılabilmesi oldukça güçtür. Fındık sektörü bu zaman kadar hep *"fiyat"* eksenli sorunlarla gündeme geldi ve katma değer kazandırılmış ürün yelpazesi oluşturmak, kümelenmenin öne çıkartılması, ortaklık kültürünün geliştirilmesi, sermaye birikiminin sağlanması, optimal

büyükükte işletme tesisi, inovasyon gibi can alıcı başlıklara bir türlü geçilememiştir. İşte bu projeye bahsettiğimiz o başlıklara geçilmesi noktasında bir kapı aralanmış olunacaktır.

- 7- Fındık özellikle üretim ve hasat aşamasında emek yoğun bir üründür. Emeğin “en yüce değer” olduğu algısından hareketle alın terinin tam karşılığının tesis edilebileceği imkânının doğmuş olması, özellikle fındık üreticisi yönünden ekonomik refahın tesisini temin ederken manen huzurlu bir atmosfer de yaratacaktır.**